

PRESTIGE: NA PERCURA DUNHA POLÍTICA PÚBLICA DE PREVENCIÓN

BALLESTEROS, Marta A.

MAHOU, Xosé

Grupo de Políticas Pesqueiras

Dpto. de Ciencias Políticas e da Administración

UNIVERSIDADE DE SANTIAGO DE COMPOSTELA

“Afortunadamente, la rápida intervención de las autoridades españolas alejando el barco de las costas ha permitido que no temamos una catástrofe ecológica ni grandes problemas para los recursos pesqueros”

A marea negra causada polo afundimento do Prestige non é un problema, senón o síntoma dun problema máis grave e profundo que se ven manifestando de xeito recorrente nas últimas décadas. Esta afirmación non implica minimizar as consecuencias da catástrofe nas súas dimensións ecolóxica, económica e social. Antes ben, trátase de analizar a realidade máis aló da mera coxuntura procurando solucións eficientes con proxección de futuro.

Hoxe en día a meirande parte dos proxectos de investigación vencellados ó desastre do Prestige afondan unicamente nas consecuencias e efectos da marea negra. Sen dubidar da relevancia dos seus resultados, dende a Ciencia Política consideramos imprescindible o estudo dun factor clave: as causas que provocaron a situación actual. Neste senso, o marco de análise de políticas públicas proporciona as ferramentas necesarias para afondar nos compoñentes básicos do problema.

A análise de políticas públicas percura comprender que cousas deciden e fan os gobernos e con que recursos, por que o fan e en vantaxe de quen o fan, así como cales son as consecuencias das súas decisións. En definitiva, interesanos saber quen decide que cousas e de que xeito. Como política pública pode considerarse unha decisión de goberno, unha norma ou conxunto de normas sobre determinada problemática, o conxunto de programas ou

obxectivos que ten o goberno nunha determinada área ou a serie de accións ou operacións que conducen a un problema e o intento de resolvelo (Subirats, 1994). As diferentes ópticas de análise permitirían examinar as consecuencias das políticas xa existentes, explorar as consecuencias de novas políticas, ou ben axudar a establecer os contidos das mesmas. Centrándonos na situación provocada polo afundimento do Prestige, asumimos unha análise de prospectiva consistente en “aproveitar toda a información acumulada sobre o problema para transformalo en información sobre alternativas de acción posibles” (Subirats, 1994: 67). Neste senso, a premisa inicial da análise é a definición do problema.

Polo tanto, ¿cal é o problema do Prestige?. Dende diversas fontes tanto políticas como científicas tense definido o problema do Prestige como unha catástrofe inevitable, ou ben como un problema derivado da escasa seguridade marítima no transporte de sustancias potencialmente contaminantes, ou ben á marea negra e ás súas repercusións. En tanto en canto a definición do problema vencéllase directamente coas solucións propostas para resolvelo, unha definición errónea dun problema entraña máis riscos ca a aplicación de malas solucións a problemas ben plantexados (Dunn, 1981). Non podemos esquecer que os problemas non están “aí fóra”, non existen problemas “obxectivos”, “perfectamente delimitados” ou “evidentes”. Pola contra, os analistas e os responsables públicos deben “construír”, “estructurar” a súa propia definición do problema a resolver. No fondo desta idea subxace un feito indiscutible, a realidade revélasenos poliédrica e interpendente, isto é, todo fenómeno que observamos, ou todo problema que aparentemente percibimos, amosa diferentes caras que gardan numerosas interrelacións.

Ata o de agora, dende a administración pública, os medios de comunicación ou a comunidade científica o desastre do Prestige foi definido en función das consecuencias do seu afondamento. Deste xeito, seguindo un razonamento liñal de causa-efecto, o accidente do petroleiro orixinou o problema da marea negra derivando en tres importantes consecuencias: biolóxico-ambiental, económica e social.

O problema do Prestige, seguindo este argumento, é un problema basicamente de perda de recursos mariños, desastre ambiental, redución de postos de traballo, desabastecemento e perda de mercados e inactividade económica. Agora ben, se queremos atopar a raíz exacta do problema temos que ir máis aló das evidencias e buscar novas conexións.

A marea negra provocada polo Prestige non é o problema ó que se teñen que enfrontar as diferentes administracións. Non cabe dúbida de que o verquido chegou as costas galegas perxudicando fauna e flora mariña, afectando actividades económicas estratéxicas e mermando a calidade de vida das comuni-

dades pesqueiras. Neste contexto de feitos consumados, unicamente couberon accións puntuais e reactivas por parte da administración -sempre necesarias- como a limpeza da costa, a recuperación dos recursos e a implementación de medidas e axudas fundamentalmente ó sector pesqueiro. Pero, nin a marea negra é o problema, nin a limpeza da costa e moito menos a subsidiarización do sector pesqueiro son as solucións.

Consideramos que a definición do problema debe situarse nunha perspectiva de conxunto, atendendo ás causas, consecuencias e indicios da situación indesexable e, sobre todo, introducindo alternativas de solución reais. Dende esta perspectiva, o problema desencadenado co afundimento do Prestige non é tanto a marea negra como a carencia dunha política pública de actuación en desastres ecolóxicos. A situación actual evidencia -por expresalo gráficamente- que declarouse un incendio e non tiñamos nen previsto un corpo de bombeiros que reaccionase ó sinal de alarma. Máis concretamente, a inexistencia dunha política que previra posibles accións ante a marea negra e coordinara as axencias de diferentes niveis administrativos levou a que a toma de decisión fora totalmente reactiva e sobre unha escasa base técnica.

Agora ben, existindo como existe un marco institucional suficientemente amplo, a solución non pasa por crear novos organismos ou multiplicar áreas de decisión senón aproveitar de xeito óptimo os existentes baixo o marco dunha política interinstitucional que prevea situacións catastróficas e implemente accións coordinadas baixo un protocolo claro.

A pertinencia da posta en marcha desta política de prevención basease en dous aspectos fundamentais. Por unha banda, o afundimento do Prestige nin foi o primeiro nin desgraciadamente será a último que afecte ás costas galegas. Se acodimos ás estatísticas de accidentes de petroleiros nos últimos 25 anos, dos 17 ocorridos en Europa (continente que sufriu o maior número de sinistros), 5 (Polycommander, 1970; Urquiola, 1975; Andros Patria, 1979; Mar Exeo, 1992 e Prestige, 2002) tiveron lugar preto das costas galegas, o maior número de mareas negras sufridas nunha mesma zona, ó que podemos engadir dous verquidos tóxicos (Erkowitz, 1973 e Casón, 1987).

Nembargantes, existe unha razón de maior peso: o carácter estratéxico do sector pesqueiro na nosa comunidade autónoma. De feito, Galicia é a rexión que máis depende da pesca en Europa. A importancia da pesca en Galicia reflíctese en datos concretos. A poboación galega ocupada directa ou indirectamente no sector pesqueiro é de 120.000 persoas, o que supón o 12,2% do total de empregos existentes no país. Esta proporción aumenta en determinadas zonas costeiras como Fisterra, Ribeira ou Cariño onde o 47,2%, 39,9% e 36,9% respectivamente viven do mar. Por outra banda, dende o punto de vista económico, o subsectores extractivo e transformador xeran en torno ós

2.190 millóns de euros, o que representa aproximadamente o 8% do Producto Interior Bruto de Galicia.

Ademais de transcendencia económica e social, a pesca en Galicia ten un importante compoñente cultural. A costa galega desenvolveu no seu devir histórico unha extraordinaria cultura marítima manifestada en multitude de tradicións e expresións populares así como nun especial know-how e sabedoría en torno ó mundo do mar.

A pesar da proximidade do corredor do Atlántico e da transcendencia económica da pesca en Galicia as diferentes administracións no foron quen de deseñar e implementar nos últimos anos unha política de prevención que activara, ante unha catástrofe destas características, todos os recursos materiais e humanos posibles baixo un mando coordinado. Pola contra, a resposta inicial amosou unha total falta de planificación e un inexplicable déficit de medios.

A relevancia da definición do problema, tal e como recollemos con anterioridade,ponse de manifesto nas medidas presentadas polas distintas administracións públicas. A valoración do conxunto das mesmas evidencia a falta de perspectiva futura e o escaso coñecemento do problema real. Son ante todo medidas “parche”, ou medidas “de faxada” que non atacan directamente o problema.

A análise destas medidas contribuirá a reforzar os nosos argumentos. O groxo das mesmas podémolas dividir en tres tipos: i) medidas de resposta ante a marea negra; ii) medidas estruturais; e iii) medidas orientadas a mellorar a seguridade marítima.

En primeiro lugar, as medidas de resposta ante a marea negra son aquelas destinaadas a paliar o desastre económico, social e medioambiental provocado pola marea negra. Concretamente, xiran en torno á limpeza de praias, pagamento de indemnizacións, recuperación medioambiental da costa a través da Fundación Arao, incentivación á contracción de mariñeiros en paro e apertura consensuada da veda.

Malia estas medidas gardan certa relación co obxectivo de paliar os efectos da marea negra, o conxunto das mesmas no encara o problema de fondo: a falta dunha política proactiva de prevención. Así as medidas estruturais presentan como solución á marea negra propostas de actuación que non teñen relación algunha coa prevención de futuras mareas negras senón coas grandes deficiencias estruturais que arrastra Galicia dende fai décadas. Isto é, ante o desastre económico, social e medioambiental da costa galega e a falta dunha política de prevención a resposta da administración do Estado é, incomprendiblemente, a construción de polígonos industriais, do tren de alta

velocidade e de autovías, así como a posta en marcha de programas de apoio ó turismo e mellora de Internet no rural.

Pola súa banda, o paquete de medidas orientadas a mellorar a seguridade marítima tampouco recoñece como prioritario a posta en marcha dunha política de prevención. Unicamente presenta alternativas de solución parciais e de difícil consecución como o afastamento do corredor de Fisterra entre as 33 e 44 millas da costa ou a prohibición da entrada en augas españolas de buques monocasco que transporten mercadorias perigosas. A primeira medida excede as competencias do Ministerio de Fomento e supón por en marcha un longo e complexo proceso de negociación dentro da Organización Marítima Internacional. A obrigatoriedade do dobre casco nos buques aínda que foi aprobada pola Unión Europea e está en vigor en España demostrou a súa complicada implementación. De feito, o veto ós petroleiros monocasco causará importantes problemas de abastecimento xa que só 181 dos 4.300 buques tanque de menos de 5.000 toneladas teñen dobre casco e non existe ningunha fórmula que permita de xeito inmediato a substitución dos barcos monocasco por outros de dobre casco.

Outras medidas neste terreo son a compra de catro novos remolcadores anticontaminación antes de 2005, a construción do porto exterior de A Coruña en 2013 e a aplicación do chamado “paquete Erika I” polo cal aumentáanse as inspeccións e espállase a responsabilidade ilimitada por contaminación.

A conclusión directa é que estas medidas non van impedir un futuro accidente nen mellorarán a resposta da administración ante un novo desastre. A maiores, e dado o amplo espazo temporal que precisan para a súa execución -pensemos que a maioría das medidas estruturais aínda están en estudio e as máis eficaces orientadas a mellorar a seguridade marítima dependen de negociacións internacionais- é probable que non sexan implementadas antes de que aconteza outra marea negra.

O resultado da aplicación exclusiva destas medidas é que continuará a decordenación, falta de coñecemento técnico, e os elevados custos dunha actuación reactiva e improvisada. En definitiva, e retomando o simil anterior, sería como se cada vez que houberse un incendio creasemos un “gabinete de crise”.

Dende a Ciencia Política propomos a elaboración, deseño e implementación dunha política de prevención. Con elo pretendemos non só dar resposta a unha situación complexa, senón tamén complementar as propostas procedentes doutras disciplinas tales como a Bioloxía, a Economía ou o Dereito. Semella evidente que a única vía de solución a este e a futuros desastres medioambientais é o estudio interdisciplinar e a busca conxunta de

solucións. Coidamos, ademais, que a definición do problema xordido no seo do noso marco de análise proporciona un interesante punto de partida onde encaixar diferentes aportacións científicas.

Retomando a definición do problema, situamos a causa principal do desastre na inexistencia dunha política proactiva, é dicir, a única resposta da administración ante o afondamento do Prestige foi a reacción. Non se seguiu en ningún momento un procedemento claro e definido previamente. O resultado foi a descoordinación administrativa, a implementación de medidas tipo “parche” e a constatación dun total descoñecemento técnico. Nembargantes a consecuencia principal derivada da inexistencia dunha política de prevención foi a falta de resposta administrativa eficiente ante a marea negra que se manifestou no espallamento da marea a toda a costa galega, na falta de medios materiais e humanos, na dependencia tecnolóxica e científica do exterior, na confrontación aberta entre sector e administración, o alto custo económico, e sobre todo, nas consecuencia económico-sociais sobre o sector pesqueiro.

Como alternativa de solución a este escenario presentamos un primeiro borrador dunha política de prevención que requerirá ser desenvolvido e perfilado. O principal obxectivo é elaborar un programa que poida anticiparse a unha catástrofe destas características pondo en funcionamento nun breve espacio de tempo os efectivos materiais e humanos precisos baixo un protocolo claro de actuación.

Tal e como subliñamos anteriormente, a posta en marcha desta política non precisa crear novos organismos nen aumentar descomunalmente partidas orzamentais. Existen áreas de decisión tanto a escala estatal, autonómica como local con competencias e recursos suficientes que poden asumir a implementación dunha política destas características. Cómpre somentes unha potente coordinación interadministrativa que incentive fluxos de información e a centralización das tarefas nunha única unidade.

Esta unidade -que debería estar radicada en Galicia dado a elevada densidade de tráfico marítimo de alto risco que soporta as nosas costas- establecería as liñas mestras de actuación e coordinaría as diferentes intervencións a través do traballo conxunto de tres equipos:

Xestor-técnico: encargado fundamentalmente das tarefas administrativas asumiría o papel principal de coordinación.

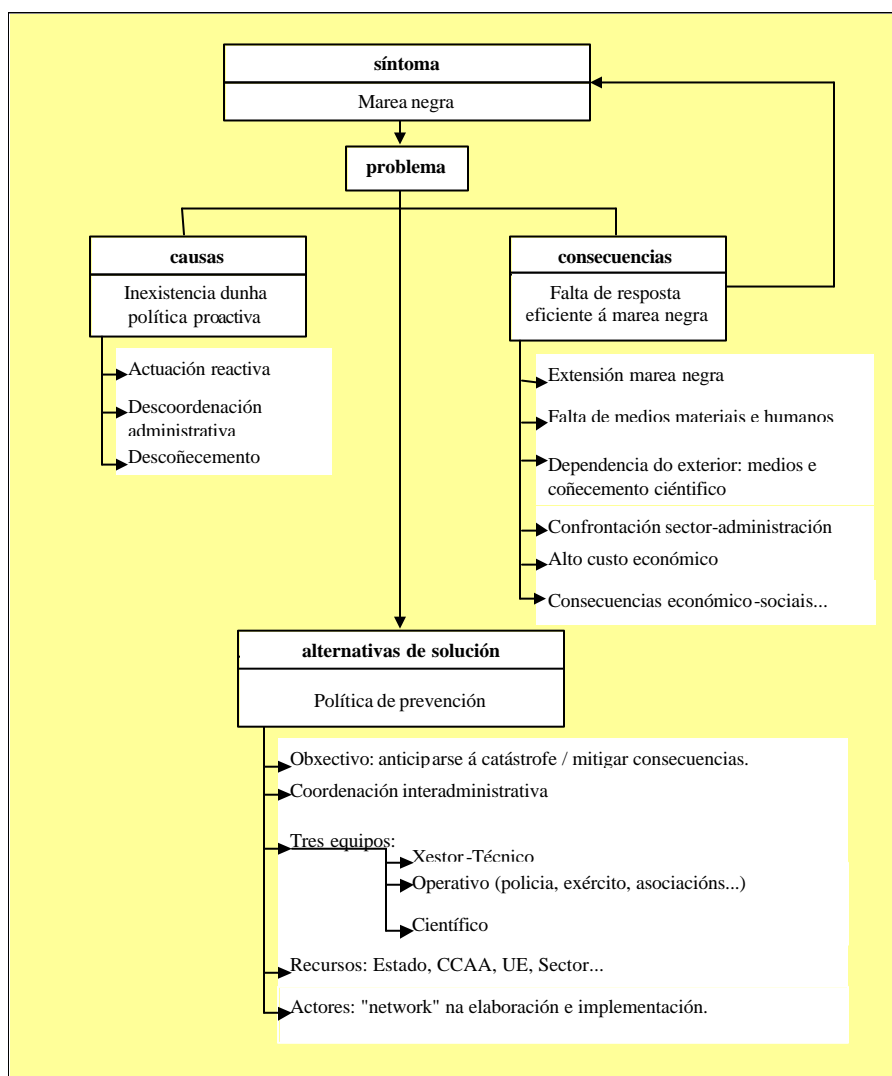
Operativo: formado por efectivos da policía, exército, asociacións de voluntarios e outras organizacións, encargárase de actuar sobre a marea negra perfectamente equipados e con coñecementos técnicos suficientes.

Científico: entramado de especialistas procedentes de diferentes disciplinas que asesoren conxuntamente e baixo criterios comúns sobre as distintas facetas que implica un desastre ecolóxico desta índole.

Dado a concurrencia de diferentes niveis administrativos, o custo da posta en funcionamento desta política correría a cargo do Estado, das Comunidades Autónomas, e da Unión Europea. De igual xeito, procurariase implicar ó sector pesqueiro como principal beneficiario. Este punto está vencellado máis alo dos custos coa necesidade de participación. É dicir, na elaboración dunha política pública compre a participación activa dunha rede tupida de actores que aporte a súa perspectiva e se implique na implementación da mesma.

O seguinte gráfico supón un paso inicial na percura dunha política pública de prevención, defindo o problema en clave de alternativas de solución.

A elaboración dunha política pública de prevención ante desastres ecolóxicos aporta numerosas vantaxes, pero a modo de conclusión preferiríamos salientar dúas. Por unha banda, esta política permitiría anticipar, previr, e no seu caso mitigar os efectos perniciosos destes desastres. As demandas dun plan de contixencia, dun protocolo ou programa de actuación verquidas dende diferentes ámbitos constatan a importancia de dotarnos dun marco operativo de resposta. Por outra, a existencia desta política eludiría o risco de que as medidas adoptadas fosen meramente “coxunturais”. Un risco evidente se atendemos a que as medidas aprobadas tras o accidente do Erika polo goberno francés caeron no olvido. Ou aínda máis grave, se consideramos que moitas das cuestións e propostas que se están a debater a raíz do afundimento do Prestige foron discutidas no seu día cando se produciron os accidentes doutros petroleiros fronte ás costas galegas.

Fonte: elaboración propia